

АДАПТАЦІЯ ДИТИНИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ПОРУШЕННЯМ ЗОРУ ДО УМОВ ЗДО З ВИКОРИСТАННЯМ МУЛЬТИСЕНСОРНИХ ЗАСОБІВ

Спіріна Вікторія

магістранта II-го р. навчання

Навчально-наукового інституту педагогіки

(освітньо-професійна програма «Дошкільна освіта»),

Житомирський державний університет імені Івана Франка,

E-mail: vikastarykovich@gmail.com

Порушення зору у всіх його проявах негативно позначається на провідному каналі інформації про навколишній світ. Адже 80 % інформації про довкілля отримується зором, а зниження зорових здібностей призводить до проблем у навчанні та спілкуванні. Будь-яке порушення зору впливає на взаємодію дитини з навколишнім світом, переважно через особливості сприйняття та формування уявлень. Таким дітям важко орієнтуватися в просторі, налагоджувати контакти з іншими людьми. Тому дитина з вадами зору у освітньому просторі потребує особливої підтримки [1].

Вивченням проблем адаптації дітей до закладу дошкільної освіти займалися такі вчені: Н. Аксаріна, Ш. Амонашвілі, Н. Ватутіна, Т. Кістяк, Г. Кумаріна, А. Мудрик, О. Нутреєва, С. Шибокіна, Л. Венгера, В. Холмовської, С. Пашукової та інших. Типи адаптації досліджені у роботах В. Белкіної, В. Гурова, С. Теплюк та ін. Проблема навчання та виховання дітей дошкільного віку, що мають порушення зору, є предметом численних наукових розвідок сучасних дослідників. Одні з них (Л. Вавіна, Т. Дегтяренко, Л. Плаксіна). Науковці (Л. Вавіна, І. Гудим, С. Кондратенко та ін.) вивчають також особливості психофізичного розвитку дошкільників із порушеннями зору та розробляють науково-методичні підходи до складових змісту їхнього навчання. Окремі аспекти розвитку та формування соціально-перцептивного досвіду дошкільників у спеціальних ЗДО досліджуються Л. Артемовою, Л. Григор'євою, І. Гудим, Є. Синьовою, С. Федоренко. Разом з тим, проблема адаптації дитини дошкільного віку з порушенням зору до умов ЗДО з використанням мультисенсорних засобів залишається до кінця не дослідженою.

Мета нашого дослідження полягає в тому, щоб розробити та впровадити у педагогічний процес ЗДО організаційно-педагогічні умови адаптації дитини з порушенням зору з використанням мультисенсорних засобів.

Адаптація або пристосування організму до навколишнього середовища є фундаментальною біологічною проблемою. Організм може тривалий час залишатися в цій проміжній зоні між здоров'ям і хворобою. У випадках погіршення адаптивності виникає дезадаптація – зворотний процес адаптації, при якому доводиться відмовитися від відвідування дитячого садка.

Термін «адаптація» вперше ввів німецький фізіолог Ауберт (1865), а згодом біологічно використовувався як «пристосування» живих організмів до навколишнього середовища [2, с. 234]. В даний час термін «адаптація» використовується у зв'язку з певними періодами розвитку людства і є предметом досліджень багатьох вчених різних галузей науки.

Адаптація забезпечує нормальний розвиток, оптимальну роботу та максимальну тривалість життя в різних умовах навколишнього середовища. Це універсальне явище для всіх живих істот, яке можна спостерігати у флорі та фауні. Рослини пристосовуються до зростання на певних ґрунтах, різному кліматі; тварини живуть у певному середовищі; риби живуть у воді; птахи – у повітрі, і крім пристосування організму до кліматичних умов і місць географічного існування, людина повинна вміти пристосовуватися ще й до соціальної сфери. Здатність людей змінювати свою поведінку відповідно до ситуації має визначення соціальної адаптації [3, с. 324].

Адаптаційні можливості особистості не безмежні і багато в чому визначаються індивідуально-психологічними особливостями. Так, А. Кавалеров визначив ці психологічні характеристики як особистісний адаптаційний потенціал, що дає змогу диференціювати людей за рівнем стійкості до стресових ситуацій. Це дало змогу прогнозувати ефективність діяльності в умовах, що змінюються. Автор виявив залежність між успішністю навчання, професійною ефективністю та рівнем розвитку особистісної адаптивності. Психологічні характеристики особистісного адаптаційного потенціалу, що визначають ефективність та доцільність поведінки та діяльності: нервово-психічна стійкість, самооцінка, почуття соціальної підтримки, особливості встановлення контакту з іншими [4, с. 77].

Враховуючи специфіку розвитку дітей з вадами зору, ми визначили такі напрямки роботи з використання мультисенсорних засобів адаптації дітей дошкільного віку навчання прийняттю структури: режимні моменти, заняття та правила поведінки; формування комунікативних навичок, інтересу до взаємодії дітей у групі у процесі спільної діяльності, навчання висловленню своїх бажань, думок, рішень; формування соціально-значущих навичок, умінь та уявлень, їх застосування у доступній діяльності: орієнтація у соціальних відносинах: дорослий-дитина, педагог-учень, дитина-дитина; формування уявлень про себе та оточуючих людей; формування інтересу до навколишнього світу та вміння орієнтуватися у ньому; формування вміння обходитися без допомоги та підтримки батьків протягом дня, вміння звертатись за допомогою до інших дорослих, приймати допомогу від інших дорослих. формування вміння справлятися зі стресом та дискомфортом соціально-прийнятними способами, контроль свого емоційного стану [5, с. 245].

За допомогою звичайних щоденних ритуалів життя дитини можна структурувати й організувати відповідно до інтересів оточення: згодом вона починає зосереджуватися на тому, чим наповнене її життя вранці, які події відвідує вдень, що з нею відбувається. його ввечері тощо. Заходи, в яких бере участь дитина, мають для них встановлений час. Це час приходу до ЗДО, час ігор, занять, харчування, туалетів, відпочинку, відходу додому – усі ці події мають початок, певну тривалість, кінець, передбачувані й зрозумілі [6, с. 34]. Перша причина, чому діти з вадами зору навчаються в суспільстві за допомогою мультисенсорних засобів, – це довіра до дорослих, інших людей, які залишають їх без батьків. Ці дорослі допомагають дитині вступати в соціальні стосунки з доступними їй видами діяльності (спостерігати за тим, як вони рухаються чи шумлять, брати предмети, іграшки, разом виконувати різні види діяльності тощо), вчитися приймати структуру групи, будувати стосунки з іншими дітьми. . Набуті в процесі спільної діяльності та спілкування з різними людьми комунікативні навички, які допомагають дитині розуміти інших людей і розуміти його, встановлювати дружні стосунки, налагоджувати контакт з іншими, відчувати себе комфортно в будь-якій ситуації. Оволодіння наявними соціальними навичками є необхідною умовою досягнення власного емоційного благополуччя. Наприклад, якщо на початковому етапі групової діяльності діти не помічали один одного, не були зацікавлені у взаємодії, то після регулярного залучення дітей до групової роботи, цілеспрямованого взаємного орієнтування діти з вадами зору починають звертати увагу один на одного, кусати або щипати сусіда, з нетерпінням чекати зустрічей, завантажувати (або вибирати) іграшки [7, с. 76].

При організації використання мультисенсорних засобів для розміщення дитини дошкільного віку з вадами зору важливо забезпечити доступність отриманої дитиною інформації, щоб вона могла ефективно орієнтуватися в навколишньому світі. По-перше, це доступність візуальної інформації. З цією метою слід враховувати офтальмо-гігієнічні вимоги до ілюстрацій, посібників, іграшок (розмір, виключення дрібних деталей, підвищений колірний контраст і насиченість тощо) та ергономічні вимоги до дитячих умов (освітлення, посадка) тощо). Важливо пам'ятати, що іграшки вводяться в інформаційне поле дітей поступово, при цьому дитина оволодіває способами роботи з ними. Рекомендується,

щоб іграшки та посібники відображали не лише зорові, а й сенсорні властивості, набуті у вигляді тактильного, слухового, нюхового сприйняття, що дає змогу отримати доступ до інформації за способами пізнання світу всім категоріям дітей з вадами зору [8, с. 38]. Дитина може бути залучена до перебудови корекційно-розвиваючого середовища лише тоді, коли дитина вже добре знайома з навколишнім середовищем, легко розпізнає властивості та взаємозв'язки оточуючих її предметів. Завдяки активному використанню мультисенсорних засобів діти засвоюють не лише факти засвоєння форм, просторових відносин, а й ознаки. Слід звернути увагу на доцільність побудови середовища, щоб дитина досягала позитивних результатів у різних видах діяльності, тобто того, що оточує дитину для вирішення дидактичних та корекційно-розвивальних завдань. Тому важливо використовувати спеціальні посібники, навчальні матеріали, іграшки, предмети, набори конструкторів різних розмірів, мозаїку, набори будівельних матеріалів, коригувальні ситуації. Сліпій дитині потрібні матеріали та ігри, що розвивають дотик, слух, нюх. Для людей з вадами зору – предмети та посібники, що спонукають до розвитку зорових функцій [9, с. 161].

Враховуючи сучасні вимоги до організації середовища з використанням мультисенсорних засобів, важливо дотримуватися умов багатоцільового використання дитячого садка. Ігрове обладнання розташовується в групі, спальні та гардеробній, де вільне місце буде відведено під рухливі або сюжетно-рольові ігри для дітей. Тут можна розмістити обладнання для моделювання просторових відносин між об'єктами у великому та малому просторі. Корекційно-розвивальне середовище має бути інформативним, інформаційне поле корекційно-розвивального середовища має відповідати віковим, зоровим, пізнавальним та комунікативним здібностям дітей. Грамотно розроблена робота з використанням мультисенсорних засобів сприяє адаптації дітей дошкільного віку з порушенням зору, а також забезпечує зв'язок лікувально-реабілітаційної роботи з психолого-педагогічною діяльністю, сприяє вирішенню корекційно-розвивальних проблем, соціально адаптивної поведінки та взаємодії з іншими мобільність і незалежність.

Ключовим орієнтиром сучасної системи освіти є створення особливих умов для розвитку та самореалізації кожної дитини. Виходячи з регулювання міжособистісних відносин і соціального середовища для соціального розвитку дітей з вадами зору, педагогічну діяльність можна розглядати як продуктивну допомогу дітям з вадами зору в доступі до соціальних цінностей, які задовольнятимуть їх потреби. У зв'язку з цим постає питання організації в дошкільному закладі «безбар'єрного середовища», яке було б комфортним для дітей з вадами зору та сприяло б досягненню найвищого рівня розвитку, а також соціальній реабілітації дитини та її включення. (інтеграція).) в компанії. [10, с. 121].

З кожним роком зростає кількість дітей з вадами зору. Дітям з вадами зору важко самостійно пересуватися, тому кімнати, по можливості, оснащені найповнішим набором приладів. Дитячі садки для дітей з вадами зору оснащені сучасним спеціальним медичним офтальмологічним обладнанням, сенсорною апаратурою, кабінетами психомоторної корекції, комп'ютерною технікою та сучасним навчальним обладнанням. Для дітей з вадами зору доцільно ввести пропедевтичні набори, які дозволяють більш елементарним заповнити прогалини в знаннях і сприйнятті навколишнього світу. Для деяких категорій дітей з особливими потребами розвитку передбачається включення інноваційних технологій, оригінальних методів і предметів.

Дослідження процесу адаптації дитини з вадами зору до умов ЗДО проведено на базі ЗДО «Сонечко», м. Українка Обухівського району Київської області. Відповідно до теми дослідження були використані такі методи і прийоми: вивчення нормативно-правових та методичних документів і матеріалів, педагогічної документації дитячого садка, анкетування вихователів, спостереження за поведінкою дітей в адаптаційний період, бесіда з дітьми.

Зміст нашої роботи спільно з колективом ЗДО «Сонечко» покликаний забезпечити адаптацію дитини з вадами зору до ситуації в дитячому садку, корекцію існуючих програм з

особливим фізичним і психічним розвитком таких дітей та надання допомоги.

Проведено аналіз виконаної роботи з метою визначення ефективності організаційно-педагогічних умов адаптації дитини з вадами зору до умов ЗДО за допомогою мультисенсорних засобів. Вивчення динаміки розвитку дітей з вадами зору проводилось за даними про дитину, портфолію, даними про стан здоров'я, завершення ПМПК, розвиток мовлення тощо. Спостерігали за динамікою розвитку дитини з вадами зору протягом усього періоду перебування дитини в дитячому будинку після надходження до дитини та протягом трьох місяців. Оцінка рівня розвитку за результатами адаптаційної роботи. Ці ж інтегративні характеристики оцінюються як: зорове сприйняття, дотик і дрібна моторика, орієнтація в просторі та соціальна орієнтація дитини за п'ятибальною шкалою. Опишемо докладніше динаміку адаптованості дітей з порушеннями зору, щоб визначити результати роботи із застосуванням мультисенсорних засобів (Табл. 1).

Таблиця 1

Результати діагностики рівня адаптації дітей з порушеннями зору до умов ЗДО

Рівень адаптації	Легка адаптація	Середня адаптація	Складна адаптація
	Кількість дітей, %	Кількість дітей, %	Кількість дітей, %
До впровадження мультисенсорних засобів	16,67	53,34	29,99
Після впровадження мультисенсорних засобів	26,4	63,2	10,4

Спостереження за дітьми було організовано в наступні 3 місяці після надходження дитини до ЗДО. Спостереження показали значні зміни в поведінці дітей, що ускладнюють адаптацію, вони стали більш відкритими по відношенню до інших дітей і вихователів, частіше залучаються до спільних ігрових і розвиваючих заходів. Вони не виявляли агресії до іграшок та посібників (менше було кинуте, зламане чи розкидане). Частіше стали погоджуватися на виконання вимог вихователя, зменшився стан тривоги. За результатами, кількість дітей у цій групі зменшилась позитивно, вони перейшли на інші етапи адаптації – середні чи легкі: 10,4 % (-19,59 %). Середній рівень адаптації також зріс відносно кількості дітей 63,2 (+ 9,86 %). Легка адаптація характерна для 26,4 % від кількості дітей (+ 9,73 %).

Отже, проведене нами дослідження показало позитивну динаміку в адаптації дітей з порушенням зору. Мультисенсорні засоби допомогли дітям почати краще орієнтуватися в ЗДО, підвищити мотивацію до самостійної пізнавальної діяльності, покращити комунікативні навички, а також налагодити контакт з учасниками навчально-виховного процесу.

Список використаних джерел:

1. Костенко Т. М. Навчання дітей із порушеннями зору : навч.-метод. посіб. Харків : Вид-во «Ранок». 2019. 184 с.
2. Блажівський М. І. Поняття адаптації у сучасній науковій літературі. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. серія психологічна*. 2014. Вип. 1. С. 234–242.
3. Шкляр Н. А. Адаптація дитини молодшого дошкільного віку до ДНЗ: взаємодія вихователів з батьками. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді*. 2016. № 20 (2). С. 324–336.
4. Кавалеров А. Соціальна адаптація: феномен і прояви : монографія. Одеса : Астропринт. 2005. 112 с.

5. Розум Д. В. Формування лексичної компетенції молодших школярів засобами мультисенсорного підходу. *Вісник студентського наукового товариства*. 2018. С. 245–247.
6. Галушка А., Ходунова В. Організація наочно-розвивального середовища з пізнавально-мовного розвитку дошкільників. *Матеріали конференції Молодіжної наукової ліги*. 2020. №8. С. 33–34. URL: <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/liga/article/view/5488> (дата звернення: 31.10.2022).
7. Галушка А., Ходунова В. Щодо особливостей створення розвивального середовища для дітей раннього віку в закладі дошкільної освіти. *Матеріали конференції Молодіжної наукової ліги*. 2020. С. 76–77. URL: <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/liga/article/view/5045> (дата звернення: 31.10.2022).
8. Квітка Н. О. Музична терапія у роботі з дітьми в інклюзивному середовищі. Інклюзивне навчання в Новій українській школі : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 26–27 березня 2018 р. : у 2 ч. Теробовля, 2018. Ч. 1. С. 38–42.
9. Сімончук А. В., Найда Р. Г. Розвивальне середовище закладу дошкільної освіти як чинник формування світогляду старших дошкільників. *Актуальні проблеми дошкільної та корекційної освіти*, 2018. Вип. 1. С. 161–162.
10. Климко Н. О. Питання інтеграції та соціалізації дітей з вадами слуху у працях Миколи Дмитровича Ярмаченка. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Сер. 19. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія*. 2014. № 26. С. 121–126.